

AP XII 15 ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

εἰς ἑαυτὸν τοῦ ἐπονομαζομένου Ἑλληνοσ

Εὖγε, Τύχη, με ποεῖς ἀπραγμοσύνη μ' Ἐπικούρου
ἠδίστη κομέουσα καὶ ἡσυχίη τέρπουσα.
τίπτε δέ μοι χρέος ἀσχολίης πολυκηδέος ἀνδρῶν;
οὐκ ἐθέλω πλοῦτον, τυφλὸν φίλον, ἄλλοπρόσαλλον,
5 οὐ τιμάς· τιμαὶ δὲ βροτῶν ἀμενηνὸς ὄνειρος·
ἔρρε μοι, ὦ Κίρκης δνοφερὸν σπέος· αἰδέομαι γὰρ
οὐράνιος γεγαῶς βαλάνους ἅτε θηρίον ἔσθειν·
μισῶ Λωτοφάγων γλυκερὴν λιπόπατριν ἐδωδὴν,
Σειρήνων τε μέλος καταγωγὸν ἀναίνομαι ἐχθρῶν·
10 ἀλλὰ λαβεῖν θεόθεν ψυχοσσόον εὖχομαι ἄνθος,
μῶλυ, κακῶν δοξῶν ἀλκτῆριον, ὧτα δὲ κηρῶ
ἀσφαλέως κλείσας προφυγεῖν γενετήσιον ὄρμήν.
ταῦτα λέγων τε γράφων τε πέρασ βιότιο κιχείην.

Aantekeningen

ἐπονομαζόμενος	bijgenaamd, met de bijnaam
Ἑλληνοσ	Griek, voor Christenen: heiden
ἀπραγμοσύνη, ἡ	afzijdigheid
μ'	lijdend voorwerp bij κομέουσα
κομέω	verzorgen
τίπτε;	waarom?
μοι χρέος	vul ἐστι <i>aan</i> : ik heb nodig, + <i>gen.</i>
ἀσχολίη, ἡ	rust, het nietsdoen
πολυκηδέης	zorgelijk
τυφλός	blind
ἄλλοπρόσαλλος	onbetrouwbaar
βροτός, ὁ	sterveling
v. 5 ἀμενηνός	niet blijvend, vluchtig
ἔρρε	<i>imperat. praes. 2^e sing. act.</i> verdwijn! ga heen!
δνοφερός	donker, schimmig
σπέος, τό	grot
οὐράνιος	hemels
γεγαῶς	<i>Homerisch voor γεγονῶς, part. perf. act. nom. sing. masc. van γίγνομαι</i>
βάλανος, ἡ	eikel
ἅτε	zoals
θηρίον, τό	wild dier
ἔσθειν	<i>Homerisch voor ἐσθίειν</i>
γλυκερός	<i>Homerisch voor γλυκός</i>
λιπόπατρης, -ιδος	dat ervoor zorgt dat je je vaderland vergeet
ἐδωδή, ἡ	voedsel
μέλος, τό	melodie, lied

καταγωγός	naar beneden leidend
ἀναίνομαι	terugschrikken voor
v. 10 θεόθεν	van godswege
ψυχοσσός	dat de ziel redt, zielenreddend
ἄνθος, τό	bloem
μῶλυ, τό	'moly', de bloem die Odysseus van Hermes krijgt als bescherming tegen Kirke
ἀλκτῆριον, τό	medicijn, anti-gif
οὔς, ὠτός, τό	oor
κηρός, ὁ	bijenwas
κλείω	sluiten
γενετήσιος	sexueel
ὄρμη, ἡ	verlangen
πέρας, -ατος, τό	einde, grens
βίωτος, ὁ	= βίος

Vragen

1. Het Christendom werd in het begin van de vierde eeuw getolereerd (ten gevolge van het tolerantie-edict van Constantijn de Grote in 313) en nog aan het eind van diezelfde eeuw tot staatsgodsdienst verheven (door Theodosius I). Christenen vroegen zich af wat ze met de heidense cultuur aan moesten: met Homerus leerde je de beginselen van de Griekse taal, maar niet van de Christelijke moraal. Bedenk twee problemen die Christenen met de *Ilias* en *Odyssee* konden hebben.
2. Constantinopel was de hoofdstad van het Christelijke Byzantijnse Rijk. De Byzantijnen noemden de stad een 'Tweede Rome' en noemden zichzelf 'Romeinen'. Het woord 'Griek' ging 'heiden' betekenen.

Het bovenstaande gedicht is geschreven door een Byzantijnse geleerde uit de negende eeuw : Leo de Filosoof. Leo was hoofd van de hogeschool in Constantinopel en professor in de letteren, maar ook uitvinder en dichter. Hij kreeg de bijnaam 'heiden', omdat hij zich volgens sommigen te veel met de oude dichters uit de klassieke Oudheid bezighield. In dit gedicht noemt hij inderdaad veel klassieke namen. Zoek informatie bij die namen:

- a. Ἐπίκουρος (v. 1) > Epicurus. Wie was hij? Wanneer leefde hij? Noem een paar belangrijke ideeën van hem.
 - b. Κίρκη (v. 6) > Kirke. Wie was zij? Lees Homerus, *Odyssee* 10, 135-468 en geef een korte samenvatting van de belangrijkste punten.
 - c. Λωτοφάγοι (v. 8) > Lotuseters. Wie waren dat? Lees Homerus, *Odyssee* 9, 82-104 en geef een korte samenvatting.
 - d. Σειρήνες (v. 9) > Sirenen. Wie waren dat? Lees Homerus, *Odyssee* 12, 158-200 en geef ook hier een korte samenvatting.
3. a. Vertaal het gedicht met behulp van de woordenlijst.
b. In welk metrum is het gedicht geschreven?
 4. Deel het gedicht in drie delen in en beschrijf kort de strekking van ieder deel.

5. Odysseus wordt in het hele gedicht niet genoemd, maar het is wel duidelijk dat de dichter vanaf v. 6 net zo als deze held wil zijn. Maar vanaf waar en waarin wijkt hij juist van Odysseus af? Citeer bij je antwoord ook het Grieks.
6. Geef in je eigen woorden weer wat de conclusie is van het hele gedicht.
7. a. Hoe gebruikt Leo de Filosoof Homerus in zijn gedicht?
b. Kirke, de Lotuseters en de Sirenen zijn door Leo opgevat als allegorieën: waarvan?
c. Zou je Leo op grond van dit gedicht een Christen of juist een heiden noemen?
8. Vergelijk het gedicht van Leo met het onderstaande gedicht van Palladas, een (niet christelijke) schoolmeester uit het Egyptische Alexandrië in de derde/vierde eeuw na Chr.:
 - a. Welk beeld van Kirke komt hieruit naar voren?
 - b. En welk beeld van Odysseus?

AP X 50 ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ (= Palladas)

Τὴν Κίρκην οὐ φημι, καθὼς εἶρηκεν Ὅμηρος,
ἀντ' ἀνδρῶν ποιεῖν ἢ σύας ἢ ἔλικους
τοὺς αὐτῇ προσιόντας· ἑταῖρα δ' οὔσα πανοῦργος
τοὺς δελεασθέντας πτωχοτάτους ἐποίει·
5 τῶν δ' ἀνθρωπέων ἀποσυλήσασα λογισμῶν,
εἴτ' ἀπὸ τῶν ιδίων μηδὲν ἔχοντας ἔτι
ἔτρεφεν ἔνδον ἔχουσα δίκην ζῶων ἀλογίστων.
ἔμφρων δ' ὦν Ὀδυσσεὺς τὴν νεότητα φυγῶν,
οὐχ Ἑρμοῦ, φύσεως δ' ἰδίας ἐμφύοντα λογισμὸν
10 εἶχε γοητείας φάρμακον ἀντίπαλον.

Door dezelfde (= Palladas)

Homerus zit ernaast, wie bij Kirke op bezoek zat,
veranderde ze niet *zomaar* in wolven of zwijnen,
nee, wie in haar val liep maakte de hoerige schat
extra berooid door ook z'n hersens te laten verdwijnen,
zodat hij niets *menselijks* meer over zich had
en ze hem kon houden als een van haar tamme zwijnen.
Maar Odysseus was zijn wilde haren kwijt en bijdehand,
hij had Hermes' toverij niet nodig, hij had zijn verstand.

(vert. Schröder 1998: 77)

9. Vergelijk het gedicht van Leo met het onderstaande gedicht van de Griekse dichter Kavafis uit het Egyptische Alexandrië (1863-1933). De reis van Odysseus wordt ook hier gebruikt als allegorie: waarvan?

Ithaka

Als je de tocht aanvaardt naar Ithaka
wens dat de weg dan lang mag zijn,
vol avonturen, vol ervaringen.
De Kyklopen en de Laistrygonen,
de woedende Poseidon behoef je niet te vrezen,
hen zul je niet ontmoeten op je weg
wanneer je denken hoog blijft, en verfijnd
de emotie die je hart en lijf beroert.
De Kyklopen en de Laistrygonen,
de woedende Poseidon zul je niet treffen
wanneer je ze niet in eigen geest meedraagt,
wanneer je geest hun niet gestalte voor je geeft.

Wens dat de weg dan lang mag zijn.
Dat er veel zomermorgens zullen komen
waarop je, met grote vreugde en genot
zult binnenvaren in onbekende havens,
pleisteren in Phoenicische handelssteden
om daar aantrekkelijke dingen aan te schaffen
van parelmoer, koraal, barnsteen en ebbehout,
ook opwindende geurstoffen van alle soorten,
opwindende geurstoffen zoveel je krijgen kunt;
dat je talrijke steden in Egypte aan zult doen
om veel, heel veel te leren van de wijzen.

Houd Ithaka wel altijd in gedachten.
Daar aan te komen is je doel.
Maar overhaast je reis in geen geval.
't Is beter dat die vele jaren duurt,
zodat je als oude man pas bij het eiland
het anker uitwerpt, rijk aan wat je onderweg verwierf,
zonder te hopen dat Ithaka je rijkdom schenken zal.
Ithaka gaf je de mooie reis.
Was het er niet, dan was je nooit vertrokken,
verder heeft het je niets te bieden meer.

En vind je het er wat pover, Ithaka bedroog je niet.
Zo wijs geworden, met zoveel ervaring, zul je al
begrepen hebben wat Ithaka's beduiden.

(vert. H. Warren en M. Molengraaf 1997: 37-39).

10. De spanningen om de heidense en de Christelijke cultuur te scheiden of juist met elkaar in harmonie brengen zijn te zien in de reacties op Homerus: door de eeuwen heen wordt hij door heidenen en Christenen gebruikt. In hoeverre zou jijzelf Odysseus als rolmodel kunnen beschouwen? Denk aan de verschillende aspecten van zijn persoon en zijn reis. Licht je antwoord toe.